
ГРИШКО В.І.,
асистент, кафедра спеціальних
юридичних дисциплін,
Національний університет
водного господарства,
м. Рівне

ВПРОВАДЖЕННЯ ФОРМ І МЕТОДІВ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

У статті проаналізовано особливості впровадження форм і методів розвивального навчання у процесі професійної підготовки майбутніх юристів. Досліджено особливості створення належних умов щодо впровадження розвивального навчання у сучасних ВНЗ.

Ключові слова: форми навчання, зміст навчання, методи навчання, засоби навчання, професійна підготовка юристів, розвивальне навчання.

В статье проанализированы особенности внедрения форм и методов развивающего обучения в процессе профессиональной подготовки будущих юристов. Исследованы особенности создания надлежащих условий для внедрения развивающего обучения в современных вузах.

Ключевые слова: формы обучения, содержание обучения, методы обучения, средства обучения, профессиональная подготовка юристов, развивающее обучение.

The article analyzes the features of implementing forms and methods of developing education in the training of future lawyers. The features create appropriate conditions for implementation of developing training in modern university.

Key words: learning, learning content, teaching methods, teaching aids, training of lawyers, developing education.

Постановка проблеми. Впровадження у навчальний процес юристів розвивального навчання веде за собою суттєві зміни у структурі навчального процесу, зокрема: вносяться суттєві зміни до змісту навчання, вводяться нові та удосконалюються старі форми та методи організації навчального процесу, вносяться корективи до структури навчальних занять.

Зміст навчання визначається тією інформацією, яку студент повинен опанувати та засвоїти протягом встановленого періоду та на основі здобутих знань отримати вищу освіту та відповідну кваліфікацію. Зміст розвивального навчання майбутніх юристів засобами історії - це сукупність історичних фактів, явищ, подій та джерел за допомогою яких студент зможе оволодіти основними історико-правовими знаннями, необхідними для подальшого теоретично-практичного навчання. Реалізація змісту розвивального навчання можлива лише при ефективному підборі форм та методів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впровадження розвивального навчання у підготовку майбутніх юристів на теперішній час питання малодосліджене. Серед перших науковців, що зробили спробу дослідити особливості окремих аспектів розвивального навчання у процесі підготовки саме юристів Н. Кожем'яко

(використання навчальної дискусії, тренінгів, кейс-методу, індивідуальних та групових форм), А. Борейчук, В. Цимбалюк (впровадження ділової гри), О. Доброхотова (методика роботи у юридичній клініці).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасній педагогічній та методичній науці ще нема створеної чіткої моделі впровадження розвивального навчання у процес підготовки майбутніх юристів, не розроблено концепції діяльності ВНЗ в умовах розвивального навчання, не створено належних умов щодо ефективного застосування форм, методів, засобів розвивального навчання студентів-правників.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження особливостей форм та методів розвивального навчання майбутніх юристів засобами історії.

Виклад основного матеріалу. Важливу роль в організації навчального процесу традиційно займає лекція, що є основною проведенням занять у вищому навчальному закладі та призначена для засвоєння теоретичного матеріалу.

Лекція - це форма аудиторного навчання, в якій усний виклад наукової інформації викладачем супроводжується певними записами студентів. Її дидактична мета - ввести студентів у наукову проблему, повідомити і розкрити основні питання теми, зо-

середити увагу на найскладнішому матеріалі, готувати їх до подальшої самостійної роботи [пелех с. 129].

Лекція за своєю суттю перебуває у тісній єдності з іншими формами організації навчального процесу, зокрема практичними, семінарськими та лабораторними заняттями, оскільки її проведення – дає можливість для подальшого вивчення дисципліни. У проведенні сучасної лекції зростають вимоги до її фактичного матеріалу, логічної культури, теоретичного рівня, до її пізнавальної та виховної ролі, стилю і мови викладання, що зумовлює необхідність розвитку методики читання лекції на основі новітнього досвіду викладання історико-правничих дисциплін [методика преподавания общественных наук в высшей школе 2-е изд., дор. – М.: ЦМУ. – С. 107].

Якісне проведення лекції веде за собою цілий ряд переваг у її застосуванні: лекція озброює студента не лише знаннями, а й переконаннями; відкриває можливості прямого контакту лектора зі слухачами, формування їх наукового мислення; дає можливості щодо врахування новітніх наукових досягнень, дуже економна в часі, передусє семінарам, консультаціям, самостійній та індивідуальній роботі і спрямовує всю подальшу роботу студентів; вона встановлює зв'язок з усіма видами навчальної роботи [кам-подцвяк С. 21].

Сучасні педагоги та дидакти розрізняють декілька видів лекційних занять, зокрема В. Андрущенко, І. Бех, І. Волощук, М. Євтух, Ю. Пелех наводять характеристики таким як вступна, інформаційна, заключна та оглядова. Вступна лекція знайомить студентів з метою і завданнями вивчення навчальної дисципліни, її значенням у професійній підготовці. Інформаційна лекція знайомить студентів з

блоком логічно завершеної наукової інформації, що розкриває основний зміст конкретної теми. Заключна лекція є завершальною у циклі лекцій з конкретної теми чи розділу. Оглядова лекція стосується розкриття не нових знань, а систематизовану подачу раніше вивченого, своєрідне пригадування на підставі того, що збереглося у довготривалій пам'яті студентів, значного обсягу наукової інформації [пелех с. 129-130].

О. Пометун виділяє лекції залежно змісту і дидактичних задач:

- оглядові, котрі, у свою чергу бувають: вступні – з первинного ознайомлення студентів з основними проблемами тем і розділів курсу; повторювально-узагальнюючі для відновлення в пам'яті основних питань різних курсів історії;
- тематичні, що містять теоретичний матеріал і основні факти тієї чи іншої теми [методика с. 241].

О. Галиця виділяє види лекційних занять, які варто впроваджувати у навчання студентів-юристів, а саме: популярна, навчальна, навчально-практична, вступна, оглядова та підсумкова лекції. О. Галиця зазначає, що кожна лекція, яка читається студентам-юристам має ряд своїх особливостей, а саме: в лекційному викладі матеріалу обов'язково є посилення на закони та підзаконні акти; наводиться лектором ряд як позитивних, так і негативних прикладів із юридичної практики (вироки, рішення, ухвали, тощо), що забезпечує прищеплення студентам фахових навичок юриста; виховання у студентів позитивних моральних якостей юриста (гідності, честі, принциповості, порядності, тощо).

У системі розвивального навчання лекція не може бути просто оглядовою чи вступною, навчальною чи заключ-

ною. Вона повинна бути спрямованою на досягнення триєдиної мети навчання: навчити, виховати, розвинути, повинна нести чітко поставлені завдання, цілі та мету, поєднувати наукову, навчальну, практичну роботи студентів, щоб вони відчували себе повноцінними суб'єктами навчального процесу навіть тоді, коли просто слухають чи конспектують матеріал. Тому, ми пропонуємо власну більш чітку класифікацію лекцій для майбутніх юристів, адаптовану до потреб розвивального навчання:

- навчально-інформаційна лекція (її можна проводити як вступну, так і ознайомчу чи оглядову). Таку лекцію можна проводити у спеціалізованих аудиторіях (Зал судових засідань, Криміналістична лабораторія, Юридична клініка, музей), які містять багато наочних матеріалів, створюють сприятливу атмосферу для стимулювання активної діяльності студентів, надихають студентів на запам'ятовування інформації через зорове сприйняття. Можна демонструвати студентам закони та підзаконні акти, приклади рішень суду, ухвал, приклади укладених кримінальних чи цивільних справ, фотографії з місця злочинів, тощо. Варто використовувати електронну презентацію лекції, що допоможе студентам краще орієнтуватися у отримуваній інформації та вести ширший конспект.
- практично-розвивальна лекція. Таку лекцію можна проводити на виїзних заняттях (на місці скоєння злочину, в СІЗО, в морзі, на судових засіданнях, біля історичних пам'яток (меморіалів, пам'ятників, могил,

архітектурних споруд) тощо). Це забезпечить набуття нових знань шляхом практичного вивчення теми. Адже, як каже народна мудрість «краще один раз побачити, ніж сто разів почути». Також, під час практично-розвивальної лекції можна продемонструвати студентам тематичний документальний фільм. Під час таких занять викладач студентам коротко все коментує та задає завдання вдома самостійно укласти конспект із прикладами на основі побаченого.

- комбінована лекція (поєднує у собі усі попередні види лекцій та дає більш ширший діапазон впливу на розвиток пізнавальних можливостей та професійних компетенцій студентів). Вона може бути як підсумковою, так і заключною. Таке заняття можна проводити з поєднанням різних елементів, наприклад, усного викладу матеріалу з використанням певних документальних сюжетів.

Невід'ємною формою навчання у вищих навчальних закладах, що передбачені навчальним планом, є проведення практичних занять. Практичне заняття – це форма навчального заняття, при якій педагог організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень начального предмета й формує уміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентами відповідно сформульованих завдань [Гончаренко С.У. Український Педагогічний словник с. 268].

Практичні заняття призначені для поглиблення одержаних студентами на лекції теоретичних знань, формування навичок їхнього практичного застосування, формування умінь про-

фесійної діяльності, закріплення та поточної перевірки навчальних досягнень студентів [пелех с. 133].

Практичні заняття проводяться в початковому закладі, на відкритих судових засіданнях, на місцях скоєння злочину, за місцем практики студентів і мають за мету навчити їх розв'язувати специфічні завдання за профілем своєї спеціальності.

Під час проведення занять студентам-правникам викладач використовує різні методи навчання, за допомогою яких у повній мірі реалізуються мета та завдання розвивального навчання.

Метод навчання – це спосіб спільної, структурованої діяльності викладачів та студентів, спрямованої на досягнення цілей, означених галузевими стандартами підготовки фахівців [пелех с. 124]. Методи навчання – це своєрідні засоби взаємопов'язаної діяльності викладача і студента, спрямованої на вирішення завдань навчання, виховання та розвитку.

Існує безліч класифікацій методів навчання. Безумовно, що вдале впровадження кожного з методів у навчальних процес забезпечує загальний розвиток студентів. Проаналізуємо найдоречніші, на нашу думку, методи навчання студентів-юристів. Зокрема, словесні методи спрямовані на розвиток мовлення, умінь вести діалог, доводити власну позицію. Вони найчастіше впроваджуються під час усної роботи студентів (складання історичного портрету, аналіз історичного джерела).

Наочні методи сприяють розвитку зорової пам'яті, а практичні дають можливість для розвитку навичок закріплювати уже набуті знання на практиці. Вони повинні впроваджувати на кожному занятті, особливо при вивченні великих за обсягом тем

(«Держава та право стародавньої Греції», «Проблемні питання історії української державності періоду Другої світової війни»).

Пояснювально-ілюстративний метод має на меті забезпечити правильне сприйняття матеріалу, тобто забезпечити формування уявлення про предмет вивчення і створити відповідну основу для формування понять (Наприклад, під час роботи над темою «Державний устрій і право УНР» варто використати копії таких першоджерел як Універсали Центральної ради та пояснити основні їх положення). Особливо ефективно застосовуються репродуктивні методи в тих випадках, коли зміст навчального матеріалу носить здебільшого інформативний характер, являє собою опис методів практичних дій, є надто новим для того, щоб студенти могли здійснювати пошук знань. Репродуктивні вправи особливо ефективно сприяють відпрацюванню практичних вмінь і навичок, бо перетворення в навик вимагає неодноразових дій за зразком [4, с. 9].

Метод проблемного викладу є перехідним від виконавської до творчої діяльності. Він застосовується переважно з метою розвитку навичок творчої навчально-пізнавальної діяльності, осмисленого і самостійного оволодіння знаннями (наприклад, викладач дає студентам завдання опрацювати період правління Б. Хмельницького та підготувати виступи стороні обвинувачення та стороні захисту Б. Хмельницького щодо його участі у Переяславській раді).

Частково-пошуковий метод навчання вимагає від студентів прояву більш високого рівня пізнавальної самостійності й активності. Назва методу відображає рівень пошукової діяльності викладача й студентів на різних етапах навчального процесу:

окремі елементи знань повідомляє педагог, а частину – студенти здобувають самостійно, відповідаючи на поставлені запитання чи розв'язуючи проблемні завдання (наприклад, це може бути робота з історичним архівним документом (копія посвідчення про розірвання шлюбу 1921 р.), коли викладач дає навідні питання типу: «На якій території України видане посвідчення?», «Під владою якої країни перебувала дана територія?», «Хто був уповноваженим видавати такі документи?», «На якій підставі видано такий документ?» тощо, а студенти у процесі аналізу джерела дають на ці питання відповіді).

Дослідницький метод навчання передбачає творче застосування знань, оволодіння методами наукового пізнання, формування досвіду самостійного наукового пошуку (це може бути робота в архіві, робота зі статистичними даними УМВС України в певному регіоні, тощо.) [61, с. 92].

Метод оволодіння новими знаннями застосовується переважно під час лекції, де студент також стає суб'єктом навчального процесу, якщо він бере активну участь у її проведенні. Для цього студенту необхідно попередньо видати завдання підготувати доповідь чи презентацію з метою ознайомлення аудиторії під час опрацювання нового матеріалу.

Метод формування вмінь і навичок та метод закріплення навчального матеріалу передбачають проведення на занятті різних розвивальних завдань, наприклад розгадування ребусів, задач, ситуативних завдань, тощо.

Метод перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок відбувається на завершальному етапі навчання. Це може бути розв'язування тестів, кросвордів, укладання різних таблиць, схем, опис історичного джерела,

заняття-брейн-ринг, заняття-вікторина, тощо.

До методів розвивального навчання пасивні методи не належать, оскільки студенти тут виступають в ролі об'єкта навчання (вони засвоюють та відтворюють матеріал, що передається педагогом). Іноді до цих методів відносять пояснювально-ілюстративний і репродуктивний методи, де студенти також між собою не спілкуються і не виконують творчих завдань [64, с. 231].

Якщо мова йде про активні методи, то студенти стають суб'єктами навчання, виконують творчі завдання, беруть участь у діалозі з викладачем, але це відбувається на односторонній взаємодії (її організовує та постійно стимулює викладач).

Інтерактивні методи дають простір для самореалізації студента у навчанні. Інтерактивні методи орієнтовані на реалізацію пізнавальних інтересів і потреб особистості, тому особлива увага приділяється організації процесу ефективної комунікації, в якій учасники процесу взаємодії більш мобільні, більш відкриті і активні [61, с. 108]. Основою інтеракції є принцип багаторсторонньої взаємодії, яка характеризується відсутністю полярності, і мінімальною сконцентрованою на точці зору викладача. Організації процесу такої взаємодії сприяє використання відповідних методів навчання. Такими методами є: груповий, колективний, колективно-груповий [64, с. 236].

В основі запропонованої класифікації методів лежить комплексний діяльнісно-процесуальний підхід, який ураховує основні компоненти діяльності: мотиви, операції, дії, контроль та аналіз результатів. В цій класифікації за основу взято вирішення не одного дидактичного завдання (наприклад, розвиток творчої самостійності в навчанні), а вирішення всіх основних

завдань освіти, виховання і розвитку особистості, тобто розвиток теоретичного й емпіричного мислення, навичок практичної діяльності, самостійної роботи, формування світогляду тощо.

Отже, у процесі впровадження розвивального навчання за допомогою засобів історії студент-юрист повинен

знати специфіку епох і внесок історичних діячів; знати дискусійні теми і вміти розкривати їхній зміст, аналізувати історичні джерела. Для реалізації цих положень необхідно чітко усвідомити переваги розвивального навчання, чітко встановлювати мету заняття, правильно підбирати методи, засоби, прийоми та форми навчання історії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гончаренко С.У. *Український Педагогічний словник* / С.У. Гончаренко. - К.: Либідь, 1997 - 206 с.
2. Маринко И. *Методика преподавания общественных наук в высшей школе* // И.Л. Маринка, Г.М. Штракс. - М.: ЦМУ, 1975 г. 350 с..
3. *Педагогіка вищої школи* / [В.П. Андрущенко, І.Д. Бех, І.С. Волощук та ін.]; за ред.. В.Г. Кременя, В.П. Андрущенка, В.І. Лугового. - К.: Педагогічна думка, - 2008. - 256 с.
4. Пометун О. *Методика навчання історії в школі* / О. Пометун, Г. Фрейман. - К.: Генеза, 2005. - 328 с.
5. Цвяк А. *Лекція як форма навчання у вищих навчальних закладах: загальнометодичний аспект* / А. Цвяк // Пробл. дидактики історії : зб. наук. пр. - Кам'янець-Подільськ. - 2010. - Вип. 2. - С. 20-26